

TEMELJI PRAVA

PRAVO KOT SISTEM

Pravo je skupek nekih družbenih pravil, ki so za obstoj družbe tako pomembna, da za ta pravila skrbi država sama, jih nadzoruje.

Naravna pravila – njihova realizacija je samoumevna, ne moremo jih kršiti, vsako delovanje, ki nasprotuje naravnim pravilom, pomeni, da pravilo nismo pravilno spoznali.

Družbena pravila – niso samoumevna v svojem udejanjanju, so konstrukti, ki jih je možno kršiti, za njihovo realizacijo so potrebne sankcije. K družbenim pravilom spadajo:

- verska pravila
- morala
- običaji
- pravna pravila – od ostalih pravil se ne razlikujejo po vsebini, ampak po tem, da jih sankcionira država

Podenote družbenih pravil so prehodne (npr. abortus – s strani religije ni dovoljen, s strani države je dovoljen, ...).

Zakon je pravni akt, v katerem so zajeta pravna pravila.

Merila oz. kriteriji pravnosti (kaj naj pravo zajema in kaj ne)

1. **NORMATIVNOST** – pravo naj definira razmerja v obliki kaj naj bi bilo, ukvarja naj se z razmerji, ki niso samoumevna, naj se ne ukvarja z naravnimi pravili, naj se ne ukvarja z nujnimi primeri.
2. **KONFLIKTNOST** – pravo naj se ne ukvarja s primeri, ki niso konfliktni, kar v družbi ni problem, naj se ne regulira (pravo naj ne bi posegalo na mišljenjske procese posameznika).
3. **MOŽNOST PRAVNEGA UREJANJA** – pravo naj ne ureja tistega, kar ne more urejati (npr. vremena, zdravnik ne more pozdraviti vsakega pacienta, mora pa ravnati po svojih najboljših močeh).
4. **NUJNOST PRAVNEGA UREJANJA** – naj ureja tisto, kar je nujno (npr. zamujen rok za pritožbo – konflikt – potrebno reguliranje).
5. **ZUNANJE VEDENJE** – pravo naj bi urejalo samo zunanje vedenje posameznika (tu se razlikuje od verskih pravil); kazensko pravo se ukvarja z notranjostjo posameznika (misli), odškodninsko pravo to ne zanima.
6. **VREDNOTE** – najtežji kriterij pravnosti – odločitve lahko nasprotujejo našemu občutku pravičnosti (npr. smrtna kazen, register pedofilov, ...)

Sistemizacija prava

Pravo je sestavljeno iz pravnih pravil (npr. prometna pravila, ...), nekatera pravna pravila so si bolj podobna kot druga, le-ta se združujejo v pravne panoge.

Pravo se deli na dve skupini:

- o **javno pravo**: nastopata dve stranki, ena je vedno država, ki nastopa kot oblast in je drugi stranki nadrejena, druga stranka je pravni subjekt (nek posameznik ali pravne osebe, kot so Univerza v LJ, d.o.o., ...), imajo tipična prisilna javnopravna pravila, pod javno pravo spadajo naslednja področja prava:
 - kazensko pravo: država se ne pogaja, državo predstavlja policija, tožilstvo, ukvarja se z najtežjimi kršitvami
 - prekrškovno pravo: ukvarja se z manjšimi kršitvami,

} kaznovalno pravo

posameznik ne more biti kaznovan z zaporem

- upravno pravo: odnos z državo, ko posameznik nekaj hoče od države (npr. razlastitev, vozniški izpit, gradbeno dovoljenje, ...)

- mednarodno pravo: odnos med dvema državama ali mednarodnima organizacijama

O **zasebno pravo**: razmerje prirejenosti; 2 subjekta, med katerima je odnos enakopraven, veliko pravil je možno preoblikovati, en subjekt je lahko tudi država, a je v tem primeru enakopravna drugi stranki, pod zasebno pravo spadajo naslednja področja:

- obligacijsko pravo: obveznosti in pravice med dvema strankama, deli se na

pogodbeno pravo (stranke želijo stopati v neka razmerja) in odškodninsko pravo (obveznost, ker je nastala škoda, potrebna je povrnitev stroškov)

- dedno pravo: odnos med dediči in zapustnikom, država je lahko dedič, če zapustnik zapusti državi denar ali, če dediči niso znani oz. jih ni

- stvarno pravo: pravice, ki jih imamo do stvari (lastnina)

- družinsko pravo

Primer pedofilije (24ur.com):

Če oseba tekom postopka v kazenskem pravu umre, se postopek zaključi, kazenska odgovornost je namreč subjektivna, posamezniku je treba dokazati krivdo.

Odškodninsko pravo – civilno-pravna razmerja, odškodninsko lahko nekdo drug prevzame odgovornost, oškodovani dobi toliko, kolikor je bilo povzročene škode.

Dedno pravo – saj je pedofil umrl, dedno pravno vprašanje: kdo je delavec, honorarni delavec

Gospodarsko pravo – stečaj, ker ne morejo poravnati škode

Delovno pravo – civilno pravo, pogosto nastopajo javno-pravni elementi

DRŽAVA IN PRAVO

Pojem države:

- etimološki razvoj pojma države

Vez med državo in pravom:

- večina pravnih pravil nastane v okviru države (državnih organov)
- nekaj pravnih pravil nastane v okviru EU, mednarodne organizacije dela (OZN), Sveta Evrope, posameznika v okviru sklepanja pogodb (avtonomno pravo - vedno več, borza,... heteronomno pravo – pravo, ki ga sprejema država)

Država ima 2 pomena:

- ožji pomen: ko imamo v mislih državno oblast
- širši pomen: država pomeni skupek teritorija (ki je jasno zamejen, primer avtonomne cone - Metelkova), prebivalstva/državljanov in državne oblasti

Novela – sprememba, dopolnitev zakona

Oblast se ne razteza le na državljane ampak tudi na turiste, pravo je določeno s teritorijem.

Mednarodno priznanje države: ni esencialen del države, a je potrebno za mednarodno delovanje države (npr. Kosovo, Tajvan).

Državna suverenost: (najvišja pravna moč odločanja, tudi o usodi drugih subjektov)

- na začetku je bila dodeljena vladarju, s francosko revolucijo imamo nove pojme suverenosti; suverenost ljudstva (2. odstavek, 3. člena 1. splošne odločbe) – od 19. stol. dalje

Nacionalna suverenost: zajeta v naši ustavi (3. člen, 1. stavek ustave RS 1. splošne določbe)
Vendar pa niso vse države konstituirane na narodu.

Državno suverenost delimo na:

- notranjo suverenost: država izvaja vrhovno oblast znotraj države, približno normalno, dobro funkcionira – pogoj za zunanjo suverenost
- zunanjo/mednarodno suverenost: suverenost do drugih držav, mednarodnih organizacij

TEMELJNE SESTAVINE PRAVA

Iz katerih temeljnih sestavin je sestavljeno pravo?

Pravno pravilo (norma):

- najmanjši sestavni element prava (npr. kdor nekomu vzame življenje, gre v zapor za vsaj 5 let, ...)

vsa pravna pravila imajo neke skupne značilnosti: načeloma imajo 4 sestavne dele:

1. primarna hipoteza – dejanski stan oz. življenjska situacija, ki je predpostavka za to, da neko pravno pravilo sploh pride v poštev (npr. kdor vozi skozi vas, mora voziti 50 km/h; življenjska situacija je, da voziš avto skozi vas), nekatere primarne hipoteze so zelo natančno določene, druge pa bolj abstraktno

2. primarna dispozicija – jedro vsakega pravnega pravila; naslovljencem pove na kakšen način se morajo ravnanjati; pravice in dolžnosti (zapovedi prepovedi ali dovolitve), dispozicije nekaj dovoljujejo ali zapovedujejo, so bistven element pravnega pravila. Pravna pravila so lahko kogentna pravna pravila (prisilna pravna pravila; naslovljenci dispozicije ne smejo spreminjati, značilna so za javno pravo) in dispozitivna javna pravila (neprisilna pravna pravila; stranke lahko same oblikujejo pravna pravila, značilna so za civilno pravo, pogodbe, oporoke tudi vsebujejo pravna pravila, čeprav jih ni oblikovala država)

3. sekundarna hipoteza ali pravna kršitev – negacija dispozicije; tisto kar nasprotuje tistemu, kar nam zakon ali pogodba nalaga, poznamo 3 vrste kršitev:

- **delikti** – najbolj običajne kršitve prava, neposredna kršitev pravnih predpisov, delimo jih na 2 skupini:

1. kazenski delikti – kazniva ravnanja, kršijo neke osnovne norme, ki jih postavi država, poznamo 3 skupine kazenskih deliktov: kazniva dejanja (najhujše kršitve prava, sankcionira jih država, kazenski zakonik RS), prekrški (manjši delikti, manjša pravna varnost, večina zakonov določa za svoje področje prekrške, za kršitve prekrška posameznik ne more v zapor), disciplinski prestopki (kršitve prava znotraj organizacije, npr. izključitev iz društva, ...)

2. civilni delikti – kršitve predpisov civilnega prava, dejanja, ki so proti pravilom družbe, najpogostejša takšna kršitev je povzročitev škode drugemu

- **zloraba pravice** – imamo neko pravico, a jo zlorablamo, gremo predaleč (npr. če kupimo blago z napako, imamo 4 možnosti: zamenjava blaga, popravilo blaga, odstopitev od pogodbe, znižana cena oz. zmanjšanje kupnine, če ne damo možnosti za popravilo, čeprav je blago popravljivo, je to zloraba pravice)

- **nepravni/nezakoniti/protipravni akti** – če državni zbor sprejme zakon, ki je protiustaven, je to pravna kršitev, pravne kršitve, sankcija je razveljavitev (npr. na sodišču možnost do

pritožbe nad sodbo), kršitev državnih aktov, ustavno sodišče – izredna veja, ki presoja o tem ali so pravni akti v skladu z ustavo ali ne

4. sekundarna dispozicija ali pravna sankcija – poznamo 2 vrsti sankcij:

- restitutivne sankcije – nadomestitvene sankcije; vzpostavljajo stanje, kakršno je bilo pred kršitvijo, tipične so za civilne delikte, naturalna restitucija – dejanska poprava npr. ograje, ki si jo poškodoval
- retributivne sankcije – povračilne sankcije; imajo neko blago idejo "zob za zob", kaznovanje storilca, tipične za kazenske delikte

Različni zakoni – različne vrste sankcij

- **kazenski delikti** imajo 4 vrste sankcij: kazni (npr. zapor, izgon tujca, denarno povračilo, ...), varnostni ukrepi (za ljudi, ki so nevarni, ki so naredili zločin, a se tega ne zavedajo – narkomani, ...), vzgojni ukrepi (mladoletni na 14 let, ki naredijo kaznivo dejanje (restitutivne sankcije)), opozorilne sankcije (npr. pogojne obsodbe, opomini)
- **prekrškovne sankcije**: globe, opozorila, točke, odvzem dovoljenja, ...
- **civilne sankcije**: določa jih obligacijski zakonik – odškodnina; naturalna restitucija ali odplačilo škode

PRAVNI AKTI

- vsa ravnanja, ki imajo posledice v pravu/pravne posledice, vsa ravnanja, ki so zabeležena v pravu
- 3 vrste pravnih aktov:
 - 1. normativni pravni akti** – najpomembnejši, vsi akti, ki ustvarjajo, spreminjajo ali ukinjajo pravna pravila (npr. zakon, ustava, sodba, ...), za vse normativne akte, razen za ustavo, velja, da uporabljajo že obstoječa pravila in kreirajo nova pravna pravila, ustava pa samo kreira pravna pravila, normativni pravni akti so lahko:
 - splošni: najpomembnejši splošni pravni akt je *ustava RS*; sestavljena je iz državne ureditve in iz temeljnih človekovih pravic in svoboščin, *zakoni*; sprejema jih državni zbor, morajo biti v skladu z ustavo, edini, ki lahko omejujejo človekove pravice iz ustave (ker si pravice dveh posameznikov včasih nasprotujeta) – sprejeti jih mora državni zbor, *mednarodne pogodbe* (tik pod ustavo); morajo biti usklajene z ustavo, vsi zakoni pa morajo biti v skladu z mednarodnimi pogodbami
 - konkretni: *sodni akti* (sodbe in sklepi), vsaka sodba je sestavljena iz 4 delov: 1. uvod (sodba v imenu ljudstva; vso oblast v državi ima ljudstvo), 2. razsodilo (izrek sodbe, temeljni del sodbe – kreacija pravnega pravila), 3. obrazložitev sodbe, 4. pravni nauk oz. pravni pouk (kam in kdaj se lahko stranka pritoži), *upravni akti* (odločbe, ... - izvirna veja oblasti)
 - 2. materialni pravni akti** – ne oblikujejo norm, ampak jih samo uporabljajo (npr. odhod v zapor, plačilo globe, ...), izvajanje pravnih aktov, golo izvrševanje prava
 - 3. predlagalni pravni akti** – akt s katerim se začne postopek za oblikovanje pravnega pravila (npr. predlog stranke, vlade, poslancev, ...), vložitev obtožnice ali tožbe (npr. zaradi hrupa, ...)

Parlament naj bi sprejemal ustavo in zakone.

Sodna veja oblasti le odloča.

Vsak pravni akt ima vsebino in obliko, akti, ki imajo pomembnejšo vsebino za državo, imajo bolj zahtevno obliko in postopek.

- vsebino sestavljajo pravne norme
- oblika je postopek sprejemanja pravnih aktov, pri obliki so pomembne 3 stvari; kdo sprejema, b kakšnem postopku sprejema, kako se akt zunanje izrazi (kako se naslovljenci seznanijo z njim)

Pristojni organi za sprejemanje aktov:

- ustava - parlament, državni zbor
- zakoni – državni zbor
- podzakonski akti – izvršilna veja oblasti (vlada, ministrstva, ...)
- konkretni pravni akti – izvršna veja oblasti

Pristojni organi zagotavljajo pravno varnost.

Znotraj sodne pristojnosti so pristojnosti razdeljene.

Zunanje izrazno sredstvo:

- splošni pravni akti: uradni list (na to se veže začetek veljavnosti – 15. dan po objavi v uradnem listu, vakacijski rok = vacatio legis je obdobje od objave zakona do sprejema zakona, lahko imajo tudi daljši ali krajši rok)
- konkretni pravni akti: vročitev naslovljencev, oglasna deska organa
- materialni pravni akti nimajo posebnega izraznega sredstva

PRAVNI VIRI

Kaj je vir/izvor prava?

Poznamo 3 vrste pravnih virov:

- materialni: kakšna bo vsebina formalnih pravnih virov, družbena pravila, ki so transformirana v FDV (odločitve ustavnega sodišča)
- formalni: vsebujejo zavezujoče pravne norme/vire, splošni pravni akti
- spoznavni: iz njih spoznamo vsebine prava (npr. učbenik, ...)

V Sloveniji sodba ni formalni pravni vir.

PRAVNA RAZMERJA

- definicija: normativno urejeno družbeno razmerje med dvema ali več subjekti, nosilci pravnega razmerja so pravni subjekti, subjekti imajo med seboj pravice in dolžnosti, vsebina razmerja je lahko materialna ali nematerialna, vsako razmerje, ki ga imaš z nekom in je urejeno s pravom

Pravni subjekti so lahko fizične ali pravne osebe:

- fizične osebe: v svojih pravicah so izenačene; pravno enake, vsaka oseba ima sposobnost, da je subjekt prava in sposobnost za dejanja; pravna sposobnost je sposobnost biti nosilec pravic in obveznosti (ob rojstvu), fetus ni subjekt prava, razen v dednem pravu v predpostavki, da se rodi živ, pravno sposobnost zgubimo s smrtjo, sposobnost za dejanja:
 1. poslovna sposobnost – sposobnost veljavnega sklepanja poslov, ima 3 kategorije:
 - poslovno nesposobni – do 15. let
 - poslovno delnosposobni – med 15. in 18. letom (oseba lahko sklepa posle, ki ne vplivajo bistveno na njegovo življenje po 18. letu, leda se teža pravnega posla, pomen premoženja)

- poslovno popolno sposobni – od 18. leta dalje (poslovno sposobnost lahko odvzame sodišče na podlagi strokovnega mnenja)
- 2. deliktna sposobnost – biti odgovoren za pravne delikte:
 - kazenska odgovornost – od 14. leta dalje, neprištevniki nimajo kazenske odgovornosti
 - 7-14 letniki so lahko kazensko odgovorni, če se dokaže, da se zavedajo škode, namerno povzročena škoda

Pravice in dolžnosti:

- **pravice:** abstraktna možnost, da pravni subjekt na določen način ravna, ta možnost je zavarovana s pravnimi sankcijami, pravice delimo na:
 - absolutne: imajo učinke proti vsem (npr. lastninska pravica), erga omnes = nasproti vsem
 - relativne: samo do osebe, s katero imamo določeno razmerje (npr. posel sklenjen s pogodbo), inter partes = med strankama
- vsaka pravica najprej daje neko abstraktno prepričanje, ki se lahko konkretizira
 - **temeljno upravičenje:** možnost delovanja, zadovoljevanja svojega interesa, to pravico je možno vedno uveljavljati, s tožbo pa lahko preneha
 - **pravno-varstveni zahtevek:** možnost, da iztožiš pravico; lahko jo aktivira posameznik ali pa jo nadzoruje država, zastaranje pravno-varstvenega zahtevka – običajno zastara oz. ne velja več po 5 letih, razen, če to ni posebej določeno (npr. za gospodinjске terjatve je rok 1 leto), zastaranje zavaruje tistega, ki je dolžen, smisel zastaranja je , da stranke prisilijo, da pravočasno uveljavljajo svoje pravice, med možem in ženo ne teče zastaralni tok, teči začne šele po razvezi, poznamo različne zastaralne roke:
 - 5 letni **zastaralni rok:** v civilnem pravu relativni, subjektivni; ko vložiš zahtevek, ga ne izgubiš več, v kazenskem pravu obstaja absolutni zastaralni rok – stvari v določenem obdobju zastarajo, čeprav je bil postopek sprožen, a še ni bil dokončan (smatra se, da ker je država sprožila postopek, naj poskrbi, da se bo postopek končal), težje so kršitve, daljši je zastaralni rok, nezastarljiva dejanja; vojni zločini, genocid, ..., absolutno zastaranje za prekrške je 4 leta
 - **konkretno upravičenje:** tipično, da izberete ali boste pravico uveljavljali ali ne (pozitivna ali negativna izbira)
 - **dolžnostno upravičenje:** združeni pravica in dolžnost, od pravice se loči po tem, da v konkretnem primeru ne daje možnosti negativne izbire (roditeljska pravica: odnos starš-otrok)
- **dolžnosti:** preslikava pravice, nekdo je obvezan izpolniti neko dolžnost:
 - temeljna obveznost (npr. izpolnitev dolga)
 - sankcija: posledica kršitve dolžnosti

Objekt/predmet pravnega razmerja:

- dobrine glede katerih imamo pravice in dolžnosti:
 - materialne dobrine so stvari, le-te pa delimo na premičnine in nepremičnine
 - imaterialne dobrine: čast, svoboda gibanja, izum, dobro ime, varstvo zasebnosti, ...

MODERNO PRAVO

- pojem, ki označuje poseben tip prava, ki ima določene lastnosti, prisotne v zahodnem svetu (Evropa, ZDA, Japonska-po 2. sv. vojni), pojem moderno pravo se nanaša na vsebino, sodobno pravo pa je časovno določeno, ni pa nujno moderno (npr. šrilansko pravo)

lastnosti: povezane so z moderno državo

1. Človekove pravice in individualizem – moderno pravo bazira na pravicah posameznika, ni bistven kolektiv, to so univerzalne pravice, ki veljajo za vse (v konkretnem življenju pa je to težko uveljavljati), so neodtujljive pravice, v izrednih razmerah so človekove pravice omejene, zamrznjene

- dejanska zmota – sklicevanje, da ne poznamo določeni dejavnikov, ki vplivajo na situacijo (opravičljivo)

- pravna zmota – ne vemo, da je nekaj z zakonom določeno (neopravičljivo); ignorantia juris nocet = nepoznavanje prava škoduje (izjeme so npr. Romi, ki imajo druge običaje - subkultura)

- deklarativna narava pravica: pravice obstajajo ne glede na to ali so zapisane ali ne, ne nastanejo z ustavo, ustava jih le zapiše

- človekove pravice: so absolutne, delujejo proti vsem, omejene so s pravicami drugih, temeljijo na občutku moralnosti, pravnosti, vključene so v sistem prava:

- politične pravice oz. pravice pozitivnega statusa (npr. volilna pravica (aktivna – voliš, pasivna – biti voljen))

- pravice negativnega statusa; osebne pravice (svobodna gibanja, enakost pred zakonom, ...), temeljne svoboščine, nihče nam ni dolžan ničesar narediti

- socialne pravice (varstvo dela, pravica do zdravega življenjskega okolja, socialno zavarovanje, ...)

2. sekularnost – ločenost države od verskih skupnost

3. relativno visoka stopnja avtonomnosti – uravnoteženost podsistemov (npr. pravo-politika, kultura-politika, ...)

Moderno pravo je poseben tip prava, ki se je v zadnjih stoletjih postopoma izoblikoval v okviru zahodnega sveta. Moderno pravo se ne razvija le v odvisnosti od časovnega in prostorskega konteksta pač pa se razvija tudi po svojih lastnih zakonitostih razvoja.

Temeljne značilnosti modernega prava:

- Povezanost z moderno državo (razvoj pravne države-vladavina prava)

- Individualizem in človekove pravice:

- o Značilnosti človekovih pravic:

- × *temeljnost*- človekove pravice so izvor in temelj vseh drugih pravic posameznikov

- × *univerzalnost*- človekove pravice pripadajo vsakemu človeku že po njegovi naravi

- × *neodtujljivost*- ni jih mogoče odtujiti

- × *absolutnost*- ni jih dopustno kakorkoli omejevati

- × *deklarativna narava artikulacije*- mogoče jih je pralno in politično artikulirati

- × *politična narava*- pravice imajo političen pomen, sam zahtevajo takšno ali drugačno odzivnosti politike

- × *moralnost*- ČP naj bi izvirale iz človekove moralnosti

- × *pravnost*- za učinkovito varstvo ČP morajo biti te določene in zavarovane

O skupine pravic:

- × *pravica do fizične in mentalne integritete*- pravica do življenja, svobode in osebne varnosti, pravica do zaščite pred omejitvami svobode
- × *svoboda vesti in delovanja*- svoboda veroizpovedi, mišljenja in izražanja, svoboda informiranja, svoboda zbiranja in združevanja, svoboda gibanja
- × *pravica do poštenega pravnega postopka*- pravica do poštene obravnave v kazenskem postopku
- × *pravica do zasebnosti ter pravice do spoštovanja in zaščite družine*
- × *politične pravice*- pravica sodelovanja pri opravljanju javnih zadev, aktivna in pasivna volilna pravica
- × *socialne in ekonomske pravice*- pravica do dela, do primernih življenjskih pogojev, do socialne varnosti in zdravstvenih storitev

Pravna država: je skupni imenovalec za integralno celoto modernega prava ter s tem tudi vseh njegovih posameznih formalnih in materialnih značilnosti in prvin.

Načela pravne države:

- načelo pravne varnosti
- načelo pravne enakosti
- načelo pravičnosti/sorazmernosti

- načelo varovanja človekovih pravic in svoboščin
- načelo, da je država tudi sama podrejena pravu, ki ga sprejema
- načelo delitve oblasti
- načelo, da zakone sprejema parlament kot splošni predstavniški organ
- načelo podrejenosti izvršilno-upravne oblasti ter sodstva ustavi in zakonu
- načelo prepovedi povratne veljave pravnih predpisov
- načelo jasnosti
- načelo neodvisnosti in nepristranskosti sodstva in sojenja
- načelo sodnega nadzora upravnih odločb
- načelo omejevanja diskrecionarnega presojanja upravnih organov

RAZMERJE MED PRAVOM IN POLITIKO

- razmerje, ki kroji naše življenje, postavlja vprašanje kakšne so podobnosti in razlike med pravom in politiko
- podobnosti: poskušata urejati družbene odnose, temeljita na določenih vrednotah
- razlike:
 - organi porajanja/veljavljanja vrednot: politika – parlament (politično izvoljen, nosi zakonodajno politiko), stranke, pravo – parlament (sprejema zakone), sodišče
 - izražanje skozi akte: politika: politični programi stranke, pravo – pravni akti
 - politika je veliko bolj prilagodljiva in sistematična, vrednote, pravila političnega obnašanja se hitro spreminjajo, pravo je zelo toga, malo se spreminja, spreminja se le, če je to nujno potrebno, pravo je toga z namenom, da smo pravno varni
 - pravo je bolj predvidljivo kot politika
 - sankcije: politika – interpelacija (tudi pravna sankcija, ker je postopek pravno urejen), impeachment; sankcija proti predsedniku, ker je zagrešil težjo kršitev, politična odgovornost
 - pravo – vnaprej predvidene, strogo načelo enakosti, sankcije je možno uporabiti le po strogo določenem postopku

Pravo in politika sta dva družbena podsistema, ki vplivata en na drugega, stalno se med seboj prepletata.

USTAVNO PRAVO

Slovenija se je kot država konstituirala s sprejetjem Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS in Ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS (ustavnopravna akta), hkrati pa je sprejela tudi Deklaracijo o neodvisnosti (politični akt). Vsi trije dokumenti so bili sprejeti 25.6.1991.

Ustava RS: je bila sprejeta in uveljavljena 23.12.1991. tistega dne so jo z več kot 2/3 večino vseh poslancev sprejeli vsi trije zbori takratne skupščine RS in jo na skupni seji istega dne tudi razglasili, s čemer je stopila v veljavo.

Cilji (nove) slovenske ustave:

- konstituiranje bistvenih prvin slovenske državnosti
- zagotovitev demokratičnega političnega sistema s parlamentarno obliko državne oblasti
- varstvo ČP in temeljnih svoboščin in posebno varstvo italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji
- zagotovitev temeljnih sistemskih okvirov gospodarskih in socialnih razmerij
- zagotovitev lokalne samouprave kot osnovne pravno-politične oblike organiziranja lokalnih skupnosti

Splošne določbe:

- demokratični politični sistem
- oblika državne vladavine-republika
- načelo pravne države
- načelo socialne države
- načelo samoodločbe
- ljudska in državna suverenost
- načelo delitve oblasti
- Slovenija kot ozemeljsko enovita in enotna (unitarna) država
- Skladnost notranjega prava z mednarodnim pravom
- ustavna podlaga za delni prenos suverenosti na mednarodne organizacije in za vstop v obrambne zveze
- varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin

KAZENSKO PRAVO (KZ 1 – nov kazenski zakonik, ki velja od 1. 11. 2008)

- je veja prava, ki sodi v javno pravo, subjekti so v razmerju država proti posamezniku, obstajajo izjeme, če država odstopi oz. jo zamenja posameznik

- namen: varstvena funkcija – varuje družbo pred najtežjimi oblikami kršitev (varuje čast, premoženje, ...), poskuša preprečevati kazniva dejanja in jih sankcionira, garantna funkcija – posameznike se zavaruje pred vdorom/posegom države v njegove pravice

- kazniva dejanja so opredeljena v kazenskem zakoniku, če kaj ni vnaprej določeno, da je neko dejanje kaznivo, potem ni kaznivo (priznanje krivde ni absolutni dokaz za obtožbo)

- viri: ustava RS, mednarodne pogodbe, zakoni (stari in novi kazenski zakonik RS – uporablja se tisti zakon, ki je veljal v času prekrška, zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, zakon o kazenskem postopku), običaji, sodna praksa, kazenskopravna znanost

- **načela kazenskega prava:** po njih se morajo ravnati zakonodajalci, sodniki, ...

1. *načelo legitimnosti in omejenosti represije:* vsak poseg v svobodo posameznika mora biti moralno in etično upravičen

2. *načelo zakonitosti:* načelo legitimnosti, nihče ne more biti kaznovan, če dejanje z zakonom ni vnaprej opredeljeno kot kaznivo dejanje

3. *načelo humanosti:* povezano s sankcijami (npr. v Sloveniji ni smrtne kazni, ...)

4. načelo subjektivne ali krivdne odgovornosti: ne obstaja objektivna odgovornost, ne moremo odgovarjati za dejanja nekoga drugega

5. načelo individualizacije kazenskih sankcij: kazenske sankcije je potrebno prilagoditi posamezniku

- definicija kaznivega dejanja: dejanje v fizičnem pomenu besede

1. človekovo ravnanje, dejanje (objektivni element) - opustitve (pasivno vedenje) so kaznive, če je to z zakonom določeno (npr. izogibanje dolžnosti služenju vojski, ...), ali če opustitev privede do enakega pomena/dejanja kot kaznivo dejanje samo, iz ravnanj mora nastati neka prepovedana posledica (npr. poškodba ali ogrožanje okolja; čeprav ni škode, že ogrožanje je kaznivo, poskus kaznivega dejanja je kazniv, kadar je to izrecno določeno ali, če je zagrožena kazen več kot 5 let zavora)

2. določenost po zakonu – ni kaznivega dejanja brez prejšnjega zakona, ki bi določal kaznivo dejanje in njegove posledice, v Sloveniji so le v kazenskem zakoniku določena kazniva dejanja, zakon o prekrških ne določa prekrške, ampak postopek k pritožbi, prekrški sami pa so določeni v posameznih zakonih – kazenske določbe, stek kaznivih dejanj; več kaznivih dejanj katerim se sodi skupaj, kazni se seštevajo

3. protipravnost – nujni pogoj za kaznivost dejanja; samoobramba oz. silobran – skrajna sila, tista obramba, ki je neizogibno potrebna, da storilca odvrnemo od sebe ali koga drugega napada, da velja silobran, mora biti napad stvaren in resničen, napad mora biti protipraven in mora ga izvesti človek, za obrambo pa je nujno potrebno, da je izvedena sočasno z napadom, mora biti neizogibno potrebna, skrajna sila – opraviti imamo z grozečo nevarnostjo in njenim odvrčanjem, če smo prisiljeni v kaznivo dejanje, to ni protipravno dejanje

4. kazenska odgovornost (subjektivni element) – *prištevnost* (pogoj za krivdo, kaznivo dejanje, droge so upravičene za neprištevnost, le če smo jih vzeli nezavedno, če pa smo se odločili za konzum drog/alkohola in zagrešimo kaznivo dejanje, smo prišteveni (a liberali causa), kazenska odgovornost se začne s 14. letom), *krivda* (ni kazni brez krivde, očitek storilcu negativni subjektivni odnos, če se storilec zaveda svojega dejanja in ga hoče storiti – naklep, malomarnost – izrecno predvidena zavestna in nezavestna malomarnost, pri zavestni malomarnosti se posameznik zaveda posledic, a lahkomišlno misli, da se ne bo zgodilo nič , nezavestna malomarnost pa je kadar se storilec ne zaveda posledic pa bi se moral, ker je to standard stroke)

5. kazenske sankcije – širši pojem sankcioniranja v kazenskem pravu, obstaja več vrst sankcij, ki so odvisne od namena sankcioniranja:

- kazni: najpogostejša kazen je *zapor*, po novem je najdaljša dosmrtna kazen, splošni maksimum je 30 let, zapor se izreka glede na težo dejanja in subjektivni odnos storilca, ženski in moški zapori so ločeni, zapor za mladoletnike, ki so stari 16 let ali več (pripor – mehanizem, ukrep za zagotavljanje prisotnosti osumljenca tekom kazenskega postopka, lažja oblika je hišni pripor, varščina, javljanje policiji, ..., izrek pripora je dopusten v izjemnih primerih, zaradi begosumnosti, vpliva na priče ali zbiranja dokazov ter možnosti, da ponovi dejanje, pripor je lahko maksimalno 2.5 leti dolg), *denarna kazen* se izreka v dnevnik zneskih, upošteva se dohodek posameznika, ki je kaznovan, *prepoved vožnje motornega vozila*

- opozorilne sankcije (npr. opomin, pogojna obsodba, ...): *sodni opomin*, *pogojna obsodba* (nekdo je spoznan za krivega, določi se potencialna kazen, a le-ta ni izrečena, če v preizkusni dobi kaznivo dejanje ni ponovljeno)

- varnostni ukrepi (npr. odvzem vozniške, ...): sankcioniranje neprištevnih, niso krivi, ker niso prišteveni; *vpis v psihiatrijo*, *zdravljenje od odvisnosti*, *prepoved opravljanja poklica*, *odvzem predmetov*

- vzgojni ukrepi (za mladoletnike) – po novem vzgojni ukrepi niso več v kazenskem zakoniku, za mladoletnike od 14 do 16 leta: ukor, javljanje na centru za socialno delo, prevzgojni zavodi

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ni v kazenskem zakoniku)

- namen kazenskih sankcij:

1. preventivna funkcija: deluje na samega storilca, preprečevanje ponavljanja kaznivih dejanj (specialna prevencija), opozorilo vsem, če bodo storili kaznivo dejanje, sledi sankcija (generalna prevencija)
2. resocializacija: izraža se načelo humanosti; pomoč, poskus pripraviti človeka na obdobje izven zapora
3. zaščita pred nevarnostjo: dejanska odstranitev storilca iz družbe za nekaj časa
4. kaznovanj: vsebuje maščevanje

PRAVO EU

Viri prava EU:

1. primarna zakonodaja:

o temeljne pogodbe

- Pariška pogodba 1951,1952
- Rimska pogodba 1957,1958
- Pogodba o EU 1993
- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za jedrsko energijo 1957,1958

o Pristopne pogodbe:

- Pogodba o pristopu Danske, Irske in Združenega kraljestva 1972, 1973
- Pogodba o pristopu Grčije 1979, 1981
- Pogodba o pristopu Španije, Finske in Švedske 1994, 1995

2. Sekundarna zakonodaja:

- Evropski parlament skupaj s Svetom
- Svet
- Komisija

Pravni akti:

- *Uredba*: ima splošno naravo, je neposredno zavezujoča, nadomešča nacionalno pravo in ima podobno veljavo kot zakon, neposredno ureja pravice, obveznosti in pravne položaje
- *Direktiva*: zavezuje članice glede rezultatov, ki jih je treba doseči, sredstva si članice izbirajo same. Gre za okvirni zakon skupnosti, namenjen usklajevanju zakonov
- *Odločba*: upravni akt, naslovljen na posameznega naslovnika ali vrsto naslovnikov in je zanje neposredno zavezujoč. Je individualni pravni akt in se neposredno vroči
- *Priporočilo*: lahko ga sprejme ali svet ali komisija kot neobvezno usmeritev, podobno kot mnenje, ki običajno presoja določene okoliščine, položaje ali dejstva v skupnosti ali državah članicah
- *Resolucije*: niso zavezujoče in izražajo politično željo po ukrepanju na določenem področju
- *Skupna stališča in skupni ukrepi*: sprejemajo jih predvsem na področju skupne zunanje in varnostne politike ter pravosodja in notranjih zadev

Pravni red EU ustvarjajo institucije ES v posebej določenem zakonodajnem postopku, posvetovalnem postopku, postopku sodelovanja, postopku obveznega soglasja in postopku soodločanja, in sicer:

- Evropska komisija
- Svet Evropske unije
- Evropski parlament

Evropski parlament:

- najpomembnejše pristojnosti parlamenta so zakonodajna pristojnost, pristojnost sprejemanja proračuna in nadzor nad izvršilno vejo oblasti.
- Evropski parlament ima letna zasedanja. Svojega predsednika in svoje predsedstvo izvoli med svojimi člani.
- EP ima funkcijo odobritve vsakoletnega proračuna EU. Lahko predlaga spremembe in dopolnitev izhodiščnega predloga proračuna.
- EP imenuje varuha človekovih pravic.

Svet EU:

Naloge:

- skrb za usklajevanje splošnih ekonomskih politik držav članic
- pristojnost odločanja
- v pravnih aktih, ki jih sprejema, prenese pristojnost za izvajanje svojih predpisov na Komisijo in glede izvajanja te pristojnosti lahko postavi nekatere zahteve

Odločanje: Svet odloča s kvalificirano večino pri sprejemanju skupnih ukrepov in skupnih stališč. Pri postopkovnih vprašanjih svet odloča z večino svojih članov.

Svet lahko soglasno sprejema:

- skupna stališča, s katerimi opredeli pristop Unije do posamezne zadeve
- okvirne sklepe zaradi približevanja zakonov in drugih predpisov držav članic
- sklepe za vse druge namene, ki so skladni s cilji tega naslova, razen za približevanje zakonov in drugih predpisov držav članic: ti sklepi so zavezujoči in nimajo neposrednega učinka

Evropski svet in Evropska komisija:

Evropski svet:

- določanje prioritet, dajanje političnih usmeritev, pospeševanje razvoja EU in reševanje vsebinskih vprašanj
- Evropski svet določi načela in splošne smernice skupne zunanje in varnostne politike, tudi pri vprašanjih, ki zadevajo obrambo

Evropska komisija:

- je izključni nosilec predlagalne pravice za nove predpise
- varuh spoštovanja ustanovitvenih pogodb

- je pristojna za nadzor nad izvajanjem vseh odločitev, kar izhaja iz njenega položaja izvršilnega telesa EU
- je odgovorna za upravljanje izvrševanja proračuna EU
- Komisija zagotavlja ustrezno delovanje in razvoj skupnega trga, s tem da:
 - × skrbi za uporabo določb PES in ukrepov, ki jih institucije sprejemajo v skladu s PES
 - × oblikuje priporočila ali daje mnenja glede zadev, obravnavanih v tej pogodbi
 - × ima v skladu s to pogodbo lastno pristojnost odločanja in sodeluje pri oblikovanju ukrepov, ki jih sprejemata Svet in Evropski parlament
 - × izvaja ukrepe za izvajanje njegovih predpisov

OBLIGACIJSKO PRAVO (obveznostno pravo)

- panoge civilnega, privatnega, državlanskega prava
- ureja razmerja med enakopravnimi subjekti, ki imajo med seboj neke pravice in obveznosti (lat. obligatio); dve stranki, od njiju je ena upravičena - upnik, druga pa dolžna – dolžnik
- vsebina dolžnosti je lahko nekaj dati (npr. najemnina, ...), storitev (npr. pleskanje, ...), opustitev (posameznik se lahko obveže, da nečesa ne bo izvajal, čeprav bi lahko)
- v praksi je možno, da je več subjektov na dolžniški in/ali upniški strani
- najpogostejša obveznostna razmerja izhajajo iz pogodb ali odškodnin
- posameznik je lahko hkrati upnik in dolžnik – razmerje prodajalec-kupec; prodajalec je dolžnik, ker je dolžan plačati, hkrati pa je tudi upnik, ker prejme naročeno blago prodajalec je dolžan izročiti blago, zato je dolžnik, upnik pa je, ker je upravičen do plačila (dvostranski, pogodbeni odnosi)

načela:

1. načelo dispozitivnosti – norme zakona so dispozitivne/neprišilne – so na razpolago, a jih stranki s soglasjem spreminjata, zakon je pomagal, predlog strankama, kaže se po tem, da si lahko poljubno izbiramo vsebino in imena pogodb, nepoimenovane pogodbe ali pogodbe na "-ing" nimajo osnove v zakonu
2. načelo enakopravnosti strank – nobena stranka nima privilegijev določanja pravil, stranka sama odloča o vstopu v obligacijski odnos, v izjemnih primerih lahko zakon določa, da je obligacijsko razmerje obvezno (npr. javne storitve; komunala, ...)
3. enakovrednost dajatev – stranki naj bi dobili podobno korist iz pogodbe, lahko pride do razveljavitve, ker je neenakovredno razmerje dajatev (oderuštvo)

- viri: v *ustavi RS* je o obligacijskem pravu zelo malo, gre pretežno za denar, ne pa za življenje, *ustavna pravica do pravnega sredstva*, *obligacijski zakonik* dopolnjuje *zakon o varstvu potrošnikov* (ZVPot); namenjen dodatnemu varstvu potrošnikov, za gospodarsko uporabo – 4 pravice potrošnikov: zmanjšanje kupnine, zamenjava, popravilo in razveza pogodbe (vrnitev denarja); po obligacijskem zakoniku se lahko tem pravicam odpovemo, a ZVPot pravi, če ste potrošnik in se tem pravicam odpoveste, jih še vedno imate

- vrste obligacijskih razmerij, razlogi za nastanek obligacijskih razmerij:

1. volja strank – če si stranki želita skleniti obligacijsko razmerje (pogodba)

2. zaradi nastanka škode – škodo nosi tisti, ki jo povzroči (odškodnina); odškodninsko pravo
 3. enostranski pravni posli – zaveza ene stranke obstaja še preden se pojavi druga (npr. javni natečaji, ...)
 4. neupravičena obogatitev
- Enostranski pravni posli in neupravičena obogatitev sta manj pogosti.

Odškodninsko pravo:

- 2 stranki; povzročitelj škode in oškodovanec
- odškodninske obveznosti temeljijo na načelu: "kdo povzroči škodo, jo je dolžan vrniti"
- oškodovanec je upnik, povzročitelj pa je dolžnik
- kdaj, pod katerimi pogoji nastane škoda (obveznost), kako izpolniti obveznosti?
- pogoji za nastanek odškodninske obveznosti:
 1. protipravno (škodno) ravnanje – če kdo napravi škodo, a ravna znotraj prava, ni dolžan vrniti škodo (npr. v športu, ...)
 2. nastati mora škoda – škoda je lahko materialna (premoženjska, npr. poškodovan avto, ... navadna škoda – zmanjšanje premoženja, izgubljen dobiček – preprečitev premoženja; vse kar izgubiš, ker si bil oškodovan) in nematerialna (nepremoženjska, npr. bolečine, ... vse *telesne/fizične bolečine, duševne bolečine* – niso vse pravno priznane: duševne bolečine zaradi zmanjšanja dobrega imena in časti, duševne bolečine zaradi zmanjšanja življenjske aktivnosti, zaradi posega v človekove pravice), *strah*
 3. vzročna zveza med ravnanjem in škodo
 4. odškodninska odgovornost – prištevnost: 7-14 letni so prištevnici, če se zavedajo, razumejo svoje dejanje, krivda: prištevnost je pogoj za krivdo, poznamo objektivno in subjektivno krivdno odgovornost; objektivna krivda – odgovoren si, če si kriv ali ne (npr. država je odgovorna za škodo, ki nastane zaradi terorističnega napada), subjektivna krivda – krivda mora biti dokazana (naklep, malomarnost)
Podani morajo biti vsi štirje pogoji, da nam je nekdo dolžan.
- izpolnitev odškodninske obveznosti:
 - premoženjska škoda se primarno vrača tako, da se škoda vrne v prvotno stanje
 - 90% je denarnih povračil
 - nematerialna škoda se povrne z denarjem

pogodbene obveznosti:

- dve stranki
- 1. faza – nastanek pogodbe (stipulacijska faza), sprejetje pogodbe, 2. faza – izpolnitvena faza, izpolnitev pogodbe

pogoji za veljaven nastanek pogodbe:

1. pravna in poslovna sposobnost; subjekt mora imeti pravne in poslovne sposobnosti – mora imeti sposobnost biti subjekt v pravu in sposobnost aktivnega delovanja
2. prava, resna in resnična volja strank; če je pogodba sklenjena pod prisilo, grožnjo, je pogodba neveljavna, opravičljiva bistvena zmota, izpolnitvena faza
3. oblika pogodbe; načeloma ni zahtevana pisna oblika (npr. nakup artikla v trgovini), pogodba je sklenjena, ko stranki soglašata, v izjemnih primerih je pisna pogodba, kar pa je določeno z zakonom
4. predmet pogodbe; dopusten, mogoč, določen ali vsaj določljiv (npr. ni možno prodajati delov telesa)

Če so podani vsi štirje pogoji, je pogodba pravnomočna.

Izpolnitev pogodbe:

- pogodbe je potrebno izpolniti tako, kot se glasijo/tako kot je bilo dogovorjeno (pacta sunt servanda)
- najenostavnejši primer prenehanja obveznosti pogodbe je, da obe stranki izpolnita svoj del pogodbe
- če ena stranka ne izpolni svojih obveznosti, določenih s pogodbo, krši pogodbo
- stranki se o določenih določilih lahko dogovorita, če to v pogodbi ni določeno, veljajo določbe, določene z obligacijskim pravom

Kršitve pogodb:

- **neizpolnitev** (hujša): možnosti upnika, če pogodba ni izpolnjena – vrnitev denarja (razveza pogodbe), možnost zahtevati, da je pogodba vseeno izpolnjena, v skrajnem primeru s tožbo, možnost do odstopa od pogodbe, pri tem je treba upoštevati ali je bil rok za izpolnitev bistvena sestavina pogodbe, če je namreč *pogodba fiksna*, lahko upnik takoj odstopi od pogodbe, ko rok poteče, pri *nefiksni pogodbi* damo naknaden rok, če pogodba tudi takrat ni izpolnjena, lahko odstopimo od pogodbe, če pride do neizpolnitve, lahko upnik zahteva odškodnino
- **nepravilna izpolnitev**: izpolnitev s stvarnimi napakami (dejanske napake: stvar ni možno uporabljati na pravilen način, napaka pri storitvah – ni učinkovita za kupljen namen, ker nima dogovorjenih lastnosti) in pravnimi napakami (npr. prodaj avto, a nisi njegov lastnik)
- **sankcije oz. posledice**:
 - neizpolnitev: izpolnitev pogodbe ali razveza pogodbe + odškodnina
 - nepravilna izpolnitev: popravilo stvari, zamenjava stvari, znižanje kupnine ali razveza pogodbe + odškodnina; upnik lahko med temi štirimi pravicami prosto izbira
 - tem pravicam se lahko s pogodbo odpovemo, a jih še vedno ohranimo zaradi zakona o varstvu potrošnikov
- nepravilna izpolnitev je blažja oblika neizpolnitve, zato mora biti upnik bolj skrben; najkasneje v 8 dneh mora obvestiti stranko
- dolžnik za stvarne napake jamči do pol leta, potrošnik pa dve leti
- garancija – dodaten pogodbeni dogovor, da dolžnik dodatno jamči, da bo stvar delovala
- stvarna napaka je napaka, ki obstaja že v trenutku odkupa, pri garanciji pa gre za to, da se lahko napaka pojavi tudi kasneje

STVARNO PRAVO

- klasična panoga civilnega prava
- ukvarja se s pravicami med subjekti (nastanek, prenehanje in vsebina pravic, ki jih imamo na stvareh)
- lastninska pravica, zastavna, služnostna pravica, pravica do zemljiškega dolga, stvarno breme, stavbna pravica
- pravni viri: *ustava RS* (le o lastninski pravici – o pravici do zasebne lastnine, obstajajo omejitve, kot so davki), *stvarnopravni zakonik* (SPZ; velja od 2003, zakon o posredovanju z nepremičninami)
- Kaj je stvar?

- stvar je samostojen telesni predmet, ki ga človek lahko obvladuje, kot stvar definiramo tudi električna valovanja
- živali so pravno gledano stvari
- premičnine in nepremičnine
- patent ni stvar – imaterilana, netelesna dobrina, enako je z avtorskim delom
- lastninska pravica: edina od zgoraj navedenih pravic, ki je resnično pravica na lastni stvari, ostale o pravice na tujih stvareh, lastninska pravica vsebuje 4 upravičenja:
 - upravičenje do posesti
 - upravičenje do uporabe (ius utendi)
 - upravičenje do uživanja stvari (ius fruendi): pravica do koristi
 - upravičenje do razpolaganja (ius abutendi): prodaja, zastavljanje, ...
- lastninska pravica je absolutna pravica
- omejitve lastninske pravice:
 - omejena je uporaba stvari (npr. mučenje živali, jedrski odpadki so omejeni v uporabi, ...)
 - omejena je pravica do uživanja stvari (npr. gozdovi morajo biti brez ograj, pravica do plodov gozda je omejena – vsak jih lahko nabira)
 - omejeno je razpolaganje (npr. jedrski odpadki)
- ali ima lahko ena stvar več lastnikov?
 - solastništvo: na isti stvari več lastnikov, deli so izraženi v deležih ali %
 - etažna lastnina
 - skupna lastnina (npr. lastnina zakoncev)
- na kakšen način pridobimo lastninsko pravico?
 - na podlagi pravnega posla ali pogodbe (95 %): pridobitev lastninske pravice na podlagi pogodbe teče v dveh fazah – 1. pogodbe (pri premičninah in nepremičninah) – veljavna pogodba, pri premičninah je lahko pogodba ustna, 2. pridobitni način: premičnine – izročitev stvari, nepremičnine – vpis v zemljiško knjigo
 - dedovanje
 - z odločbo državnega organa
 - primeri na podlagi samega zakona (npr. okupacija nikogaršnje stvari, kot so kosovni odpadki, če neko stvar najdeš, jo po določenem času lastiš, a jo je potrebno nesti na policijo)
 - najdba zaklada (polovica je od najditelja, polovica od lastnika)

zastavna pravica – stvarna pravica na tuji stvari, ki daje upravičenje imetniku, da se poplača iz vrednosti stvari, če mu osnovni dolg ne bi bil plačan – dodatna pravica, ki se veže na prej obstoječe razmerje

služnost – stvarna pravica na tuji stvari, daje pravico imetniku, da tujo stvar uporablja,

- stvarne služnosti: ena stvar ima na drugi stvari služnost (le nepremičnine)
- osebna služnost: oseba ima na drugi stvari služnost:
 1. služnost rabe (usus)
 2. užitek (usus fructus)
 3. služnost stanovanja (habitatio)

GOSPODARSKO (statusno) PRAVO

- gospodarsko pravo (business law) ureja vsa pravna razmerja, ki se ukvarjajo z gospodarstvom, sem sodi tudi npr. gospodarsko kazensko pravo, konkurenčno pravo, pravo gospodarskih družb = gospodarsko statusno pravo (company/corporate law)
- pravo, ki ureja status gospodarskih subjektov – potrebno je definirati status pravnih oseb, njihov nastanek, delovanje, notranjo organiziranost, prenehanje gospodarskih subjektov
- pravo gospodarskih družb/subjektov – zakon o gospodarskih družbah (ZGD) je najpomembnejši; napačno poimenovanje, saj vsebuje ureditve tudi za gospodarske subjekte, ki niso družbe (npr. s.p.)
- zakon o gospodarskih družbah je sestavljen iz dveh delov: v prvem delu so naveden splošne značilnosti, ki so skupne vsem gospodarskim subjektom, v drugem delu so posamezni gospodarski subjekti podrobneje razloženi
- gospodarske družbe (razen tihe družbe) so načeloma pravne osebe, s.p. je fizična oseba
- gospodarske družbe se delijo na:
 - kapitalske družbe: družba z omejeno odgovornostjo (d.o.o.), delniške družbe (d.d.), evropska delniška družba (s.e.)
 - osebne družbe: družbe z neomejeno odgovornostjo (d.n.o.), komanditne družbe (k.d.); malo družbenikov, vsaj en od družbenikov jamči s svojim premoženjem
 - med kapitalskimi in osebnimi družbami so komanditne delniške družbe (k.d.d.) (KDD d.d. – ime posebne delniške družbe; skladišče vrednostnih papirjev)

	Pravna osebnost	Pridobitev pravne osebnosti	Odgovornost za obveznosti = odgovornost za dolgove	Družbeniki in število družbenikov	Minimalni ustanovitveni kapital	Firma (ime gospodarskega subjekta)
s.p.	Ni pravna oseba	Vpis v register AJPES	Z vsem svojim premoženjem	1 lastnik	0€ - upnikom jamči lastnik	Ime in priimek
d.n.o.	Je pravna oseba, ima ustanovitelja, člane, navzven nastopa kot pravna osebnost	Vpis v sodni register na okrožnem sodišču	Družbeniki poleg družbe odgovarjajo z vsem svojim premoženjem	Od 2 do ∞	0€ - upnikom jamči nekdo od lastnikov	Priimek enega od družbenikov z oznako, da jih je več
k.d.			Družba z vsem svojim premoženjem	Od 2 do ∞	0€ - upnikom jamči nekdo od lastnikov	Priimek komplementarja
d.o.o.			Družba z vsem	Od 1 do 50	Minimum je	Fantazijski

			svojim premoženjem		7.500€	dodatek – mora biti v slovenščini ali mrtvih jezikih (pravilo izključnosti družbe)
d.d.			Družba z vsem svojim premoženjem	Od 1 do ∞ (delničarji)	Minimum je 20.000€	Fantazijski dodatek

kdo odgovarja za
dolgove, ki jih na
trgu stoti podjetje

Pri k.d. poznamo **dve vrsti družbenikov**:

- komplementar – poleg družbe jamči z vsem kar ima
- komanditist – vloži neko premoženje in le to lahko izgubi

Ime gospodarskega subjekta: 3 delno ime – 1. identifikacijski element, 2. napotilo na dejavnost (standardna klasifikacija dejavnosti), 3. kratica pravnoorganizacijske oblike

DELOVNO (in socialno) PRAVO

- ureja delovna razmerja med delavcem in delodajalcem
- veja zasebnega prava, ki pa ima kar nekaj elementov javnega prava; zasebno pravo je, ker ureja odnos med delavcem in delodajalcem, ki naj bi bil zaseben
- močno se povezuje s pravom socialne varnosti

- ureja individualna in kolektivna delovna razmerja:

- individualna delovna razmerja: en delavec in en delodajalec – kakšne pravice in dolžnosti imata stranki do delovnega razmerja
- kolektivna delovna razmerja: razmerja med predstavniki strank (med sindikati in združenjem delodajalcev)

- delovno pravo ureja delovna razmerja (v naprej bomo obravnavali individualno pravo)

s pogodbo o zaposlitvi se uredi delovno razmerje, delo se lahko opravlja tudi izven delovnega razmerja:

- študentski servis
- pogodba o delu (izvedba nekega dela – vodovodar, šivilja, slaščičar, ...) – honorarni delavi
- pogodba o avtorskem delu (delo, ki nastane na področju znanosti, umetnosti in književnosti ter je individualna intelektualna stvaritev) – honorarni delavci
- s.p.

značilnosti delovnega razmerja:

- del časa trajajoče (kontinuirano)
- delavec se vključi v organiziran delovni proces delodajalca
- delavec dela pod nadzorom in po navodilih delodajalca

- dela se za plačilo

Ko razmerje vsebuje te elemente, je to delovno razmerje – daje več pravic kot delo prek študentskega servisa, pogodbe o delu ali pogodbe o avtorskem delu (zdravstveno zavarovanje; bolniška, porodniška, nadomestilo 70% plače za pol leta, če izgubiš službo – te pravice so le v delovnem razmerju)

zakon o delovnem razmerju (ZDR) ureja **3 faze: nastanek, trajanje in prenehanje delovnega razmerja:**

1. nastanek delovnega razmerja – zakon o delovnem razmerju ureja pravice in obveznosti delodajalca in kandidatov za zaposlitev, obveznosti delodajalca: upoštevati mora osnovna pravila, ki jih določa ZDR, ko ugotovi potrebo po zaposlitvi, mora objaviti prosto delovno mesto (objava mora biti brez diskriminacije po spolu, čas za prijavo ne sme biti krajši od 5 dni, ...), ko se kandidati prijavijo, naredi izbirni postopek (a ne sme spraševati o zasebnem življenju, ne sme postavljati preveč osebnih vprašanj), delavca lahko pošlje na zdravstveni pregled (zdravnika prosi, da preveri ali je delavec primeren za določeno delo), ko izbere kandidata, mu 3 dni pred podpisom pogodbe, dostavi osnutek pogodbe, v 8 dneh od podpisa pogodbe ga mora delodajalec prijaviti na vsa zavarovanja, vse neizbrane kandidate mora obvestiti, da niso dobili delovnega mesta, neizbrani kandidati imajo 30 dni časa, da se pritožijo, a le, če mislijo, da so bili diskriminirani
2. trajanje delovnega razmerja – dolžnosti delodajalca: plačilo za delo je sestavljeno iz plače in drugih vrst plačila (plačila stroškov, ki jih ima delavec s tem, da lahko opravlja delo); plača je obvezno v gotovini – denar v roke ali nakazilo na račun, plača je sestavljena iz osnovne plače (plača za delovno mesto) in dodatkov (dodatek na neugodne delovne razmere, dodatek na nesorazmerno razporeditev delovnega časa (nadure, nočno delo, delo ob nedeljah in praznikih, ...), dodatek zaradi poslovne uspešnosti (npr. božičnica), delovne uspešnosti (uspešnost posameznika v službi)), dodatki so lahko plačani z drugimi vrstami plačil, ne nujno v gotovini, regres - spoštovanje in varovanje delavčeve osebne integritete in dostojanstva; delodajalec ne sme posegati v delovno okolje delavca, skrbeti mora, da delavci ne nadlegujejo druge delavce, delodajalec mora urediti zdravje in varnost pri delu, zagotoviti mora delo - dolžnosti delavcev: vestno opravljanje dela (dela na način kot je v organizaciji določeno), prepoved konkurence (sestavljena iz *konkurenčne prepovedi* (v času trajanja delovnega razmerja ne smeš delati v dejavnosti, ki bi bila konkurenčna) in *konkurenčne klavzule* (velja le, če je to določeno s pogodbo; nekaj časa po preteku delovnega razmerja delavec ne sme delati v konkurenčni dejavnosti, a mu mora delodajalec zagotoviti nadomestilo)), prepoved povzročanja škode, delavec mora ravnati po predpisih o varnosti in zdravju pri delu
3. prenehanje delovnega razmerja – večina pogodb je sklenjenih za nedoločen čas, pogodbe za določen čas pa je možno podaljšati – po 2 letih mora delodajalec delavca zaposliti za nedoločen čas
 - prenehanje delovnega razmerja – ob izteku pogodbe za določen čas, pogodba za nedoločen čas preneha s smrtjo delavca ali delodajalca, če je slednji fizična oseba,
 - odpoved delovnega razmerja:
 1. redna odpoved (lahko jo izroči delavec ali delodajalec) – odpoved z odpovednim rokom: delavec lahko da redno odpoved kadarkoli, obrazložitev ni potrebna, ima 30 dnevni odpovedni rok, delodajalec lahko izroči redno odpoved le z utemeljenim razlogom (krivdni razlog – če delavec krši svoje obveznosti, razlog nesposobnosti – dobi odpravnino, poslovni razlog – ni dela, dobi odpravnino), če je kršitev lažja, ima 30 dnevni odpovedni rok

2. izredna odpoved – izjeme, odpovedi brez odpovednega roka, ker so razlogi tako težki, delavec lahko izroči izredno odpoved, če ga spolno nadlegujejo, če ne dobi plače, če ni poskrbljeno za varnost in zdravje pri delu, delodajalec pa lahko da izredno odpoved, če delavec stori kaznivo dejanje, hudo kršitev delovnega razmerja

DRUŽINSKO PRAVO

- posebna veja prava – vmes med civilnim in javni pravom, glede tega je podobno delovnemu pravu, ker je zelo jasno, da družinsko pravo varuje nekatere skupine ljudi bolj kot druge (otroci), družinsko pravo je zasebno pravo, ker ureja zasebna razmerja med otroci in starši, javno pa je, ker je zaščita otroka zelo pomembna, otroke ščiti država

- v osnovi je družinsko pravo sestavljeno iz dveh delov:

1. ureja razmerja med starši in otrokom (roditeljsko, otroško oz. starševsko pravo)
2. ureja razmerja med dvema odraslima (zakonsko oz. partnersko pravo) – ureja zakonske zveze, zunajzakonske skupnosti, registrirane istospolne partnerske skupnosti

- pravni viri: ustava RS (več starševskega kot pa partnerskega prava – zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih - ZZZDR (od 1976)), družinski zakonik (hočejo nov zakonik namesto ZZZDR, kjer na bi bilo zajeto družinsko pravo), zakon o registraciji istospolnih partnerskih skupnostih, nekaj zakonov s področja biomedicinske pomoči

Zakonska zveza je pravni akt pred državnim organom in ima pravne posledice. Poroka pa je akt pred cerkvenim organom in nima pravnih posledic.

- temeljna načela partnerskega prava:

- načelo monogamije – zakonske zveze ni možno skleniti, če je ena od oseb že v zakonski zvezi
- načelo enakopravnosti partnerjev
- načelo laicite – zakonska zveza je lahko sklenjena le pred državnim organom

- temeljna načela starševskega prava:

- načelo enakosti zakonskih in zunajzakonskih otrok
- načelo svobodnega odločanja o rojstvu otrok

• **partnersko pravo:**

- 3 oblike partnerske skupnosti:

zakonska zveza – z zakonom urejena življenjska skupnost moškega in ženske, zakon ureja kako se skupnost sklene in preneha, ureja pravne posledice te skupnosti, pomen zakonske skupnosti naj bi bil v ustvarjanju družine (družina = starši + otroci)

- pogoji za sklenitev zakonske zveze:

- oba morata biti starejša od 18 let, v izjemnih primerih se lahko poročijo tudi mladoletniki
- oseba ne sme biti v drugi zakonski skupnosti
- težje duševno ali telesno poškodovane osebe ne morejo skleniti zakonske zveze
- incest, v izjemnih primerih je dovoljen

Odnos med posvojencem in posvojiteljem je enak odnosu med starši in njunimi otroci. Zakonska zveza se skleni pri matičarju.

- sklenitvena faza: v prisotnosti sta kandidata za zakonca (nubiturienta), eden od njiju je lahko prisoten po pooblaščenju, prisotni morata biti 2 priči, matičar in načelnik upravne enote, ki lahko pooblasti kogarkoli, da ga nadomešča

- pravne posledice:

- na osebnem področju – status se spremeni iz samski v poročeni, spremeni se priimek, dolžnost skupnega življenja
- premoženjskopravne posledice – s sklenitvijo zakonske zveze nastane *skupno premoženje* (vse kar je pridobljeno z delom v času zakonske zveze), s skupnim premoženjem lahko razpolagata le skupno, ob razvezi vsak dobi 50%, vendar se lahko pritoži, da je nekdo prispeval več, a je težko dokazati, *dolžnost preživljanja* – tisti, ki ima zadosti premoženja, mora preživljati tistega, ki brez svoje krivde nima dovolj denarja, kar velja tudi po razvezi zakonske zveze, *pravica do dedovanja* – zakonec se že po samem zakonu smatra kot dedič, po razvezi to ne velja

- razveza zakonske zveze:

- na podlagi sporazuma, ki se sklene pred notarjem, sporazum mora zajemati preživljanje nezmožnega zakonca, preživljanje otrok, dogovor o stanovanju in dogovor o skupnem premoženju
- na podlagi tožbe pred sodiščem; o vsem odloči sodišče

Na koncu se zakonska zveza razveže s sodbo.

zunajzakonska skupnost – dlje časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, v pravnih posledicah je enakopravna zakonski zvezi, saj je skoraj enaka (zlasti v razmerju med partnerjema), razmerje staršev do otrok pa je malo drugačno

istospolne partnerske skupnosti – ne obstaja zunaj registrirano partnerstvo, če hočeš imeti pravne posledice, med partnerjema je manj pravic, v razmerju do otroka ni pravnih posledic, obstajajo 4 pravice: pravica do skupnega premoženja, pravica do dedovanja skupnega premoženja, pravica do preživljanja, pravica do pridobivanja informacij, partner, ki ni otrokov starš, do tega otroka nima nobenih pravic

starševsko pravo

razmerje med staršem in otrokom lahko nastane z rojstvom (naravno) ali s posvojitvijo

- razlika, če se otrok rodi v zakonski zvezi ali zunaj nje, razmerja, ko otrok nastane s pomočjo biomedicine, so posebej urejena

- vsi otroci imajo enake pravice do staršev, vsi so enako obravnavani, a je način, kako priti do teh pravic (nastanek starševskega razmerja) pri vseh različen

- zakonski otroci – otroci, ki so rojeni v zakonski zvezi: razmerje med otrokom in mamo je bolj ali manj jasno (mater semper certa est), obstaja pa domneva očeta – tisti, ki je v zakonski zvezi z mamo, domneva obstaja 300 dni po razvezi, ta domneva je izpodbojna, pravico do izpodbojne tožbe imajo 4 osebe – domnevni oče, tisti, ki ni priznan oče, a je možno, da je, mama ter otrok do svojega 23. leta

- zunajzakonski otroci – otroci rojeni v zunajzakonski skupnosti, otroci samohranilk, ..., domnevnega očeta ni, prepoznanje očetovstva, tožba na ugotavljanje očetovstva, otrok lahko toži do 23. leta

- otroci spočeti z biomedicinsko pomočjo – z zakonodajo je jasno določeno kod so starši otrok

- posvojitve: pravni način nastanka razmerja med otrokom in staršem, pri nas obstaja le popolna posvojitev; otrok je totalno "presajen" v novo družino

- pogoji pod katerimi je posvojitev dopustna: posvojitelj mora biti načeloma 18 let starejši od posvojenca, po 10 letu se mora otrok strinjati s posvojitelji, v Sloveniji lahko otroka posvoji le ena oseba, razen če gre za zakonsko zvezo, ni možno posvojiti sorodnikov, ki so predniki ali potomci (sorodniki v ravni črti), bratov, sester

- postopek posvojitve: potencialni posvojitelji so eno leto na preizkusni dobi, od trenutka, ko si mama ne želi otroka, ima eno leto časa, da si premisli, takrat otrok živi pri možnih posvojiteljih, po preteku tega leta se v celoti integrira v družino

- pravne posledice – enake kot pri staršu in otroku v zakonski zvezi

- roditeljska pravica in dolžnost – pravica, kateri se ne moreš odpovedati: vzgoja otrok, varstvo otroka, pravica do osebnih stikov z otrokom, dolžnost preživljanja

- rejništvo – namenjeno otrokom, skrb za otroka, vzporedno varstvo in vzgoja otroka

- skrbništvo – pravna zadeva; pooblastilo, da skrbnik skrbi za pravne posle

DEDNO PRAVO

Vir: Ustava RS določa pravico do dedovanja v 33.čl. URS, način in pogoje dedovanja pa določa zakon. Temeljni zakon na tem področju je Zakon o dedovanju, ki vsebuje vsebinska pravila o dedovanju in pravila zapuščinskega postopka.

- predmet dedovanja je zapuščina, v katero sodijo lastninska pravica na stvareh ter druge premoženjske pravice, ki pripadajo posameznikom.
- eno temeljnih načel je načelo enakopravnosti.
- deduje se lahko po oporoki ali po zakonu
- oporočno razpolaganje ni neomejeno, saj imajo nekateri pravico do nujnega deleža

Zakonsko dedovanje:

Dedni redi:

- o prvi dedni red (zapustnikovi potomci in njegov zakonec) – otroci zapustnika in njegov zakonec dedujejo po enakih delih, pri čemer bolj oddaljeni potomci dedujejo na podlagi vstopne pravice
- o drugi dedni red (zapustnikovi starši in njegov zakonec) – če zapustnik nima potomcev ali če ti ne dedujejo, dedujeta njegova starša in zakonec, pri čemer starša po enakih delih dedujeta eno polovico zapuščine, zakonec pa drugo polovico. Če eden od zapustnikovih staršev ne deduje, na mesto vstopijo njegovi potomci, torej zapustnikovi bratje in sestre
- o tretji dedni red (zapustnikovi stari starši) – če ni nobene osebe, ki bi dedovala v drugem dednem redu, dedujejo oba dedka in obe babici vsak četrtino. Če dedek in babica ene strani ne dedujeta, imata pa potomce, ti vstopijo na njuno mesto, sicer njuna dedna deleža prirasteta dedku in babici druge strani oz njunim potomcem; če

zapustnik nima niti staršev niti njihovih potomcev, ima pa zakonca, potem zakonec deduje celotno zapuščino in tretji dedni red ne pride na vrsto

Nujni dediči(osebe iz kroga zakonitih dedičev, ki jim gre del zapuščine že po zakonu):

- nujni delež je del zapuščine, ki pripada posameznemu nujnemu dediču in se določa v razmerju do zakonitega dednega deleža. Nujni dediči so zapustnikovi potomci, starši in zakonec, pod pogojem da so trajno nezmožni za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje, pa tudi zapustnikovi dedi, babice, bratje in sestre. Nujni delež znaša polovico zakonitega dednega deleža ta zapustnikove potomce in tretjino zakonitega deleža za druge nujne dediče.

Oporočno dedovanje:

- veljavnost oporoke: v oporoki izjavljena volja mora biti prava, resna in resnična, veljavna samo napravljena v eni od zakonsko določenih oblik
- **oblike oporoke:**
 - lastnoročna oporoka
 - pisna oporoka pred pričami
 - sodna oporoka
 - mednarodna oporoka
 - notarska oporoka
 - ustna oporoka